

Două epistole inedite ale lui Gheorghe Panaiteanu-Bardasare din primii ani de studiu la München

ADRIAN-SILVAN IONESCU

Recomandat și susținut de Gheorghe Asachi, marele cărturar și întemeietor de cultură românească, Gheorghe Panaiteanu-Bardasare (1816-1900) este trimis să studieze artele plastice la Academia Regală din München. Pleacă spre acea destinație în cursul anului 1840, părerile asupra datei variind între 15 aprilie¹ și 15 august². Prin officia nr. 84, emisă de Epitropia Învățăturilor Publice din Moldova, i se recomanda ca, odată ajuns în capitala Bavariei, să ia legătura cu Gheorghe Lemeni, și el student la Arte, și cu sublocotenentul Dimitrie Asachi, fiul adoptiv al distinsului învățat, ambii bursieri ai Statului, spre a locui împreună, pentru mai multă economie și pentru a fi prezentat profesorilor de specialitate³.

Conștiincios și corect, plin de recunoștință către protectorul său, Panaiteanu îl va ține pe acesta la curent cu studiile sale și cu progresele pe care le făcea, informându-l și asupra unor evenimente la care asistasă sau curiozități pe care le văzuse.

Două scrisori ale lui Panaiteanu adresate îndrumătorului său, aflate în fondul Gheorghe Asachi de la Cabinetul de Manuscrise al Bibliotecii Academiei

---

¹ Elena Zara, *G.Panaiteanu Bardasare și Constantin Stahi*, Academia Română, Publicațiile fondului Elena Simu, București, Imprimeria Națională, 1937, p. 9-10; Claudiu Paradais, Maria Paradais, *Gheorghe Panaiteanu-Bardasare*, București, Edit. Meridiane, 1988, p. 12.

² A.D.Atanasiu, *Din istoricul Pinacotecei din Iași*, în „Arta Română”, nr. 2/februarie 1909; Eugen Pahonțu, *Începuturile vieții artistice moderne în Moldova. Gh.Asachi și Gh.Panaiteanu*, București, Edit. Meridiane, 1967, p. 47.

³ A.D.Atanasiu, *op.cit.*, p. 26: „Oficia Epitropiei învățăturilor publice No. 84/Esii 15 august 1840 (D.Pensionerului Academiei Gheorghe Panaiteanu) Prin sânguința D-tale către învățătură și mai ales talentul către desemnul istoric și litografie, învrednicindu-te a fi ales și trimis pe cheltuiala statului la Academia din München spre îndeplinirea în aceste ramuri a frumoselor arte, Epitropia pune asupra D-tale îndatoriri: (...) II Îndată după sosirea la München întâlnindu-te cu colegii D-tale, subleitenantul Dimitrie Asachi și Gheorghe Lemeni, prin a lor mijlocire te vei înfățișa la profesorii cari vor alcătui planul întreg a învățăturii, după care vei urma împărțind Epitropiei acest plan. (...) VII D. Subleitenantul Asachi și Gheorghe Lemeni, fiind asemenea orânduiți a învăța la München, apoi atât pentru moralnic ajutor, cum și pentru economie pururea veți locui la un loc, sfătuind și ajutând unul pe altul întru toate câte ținesc pentru scopul lăudatei însărcinări, ce se pune asupra D-tale. (...) X Numai sub condițiunile plinirei cu sfințenie acestor de Epitropie rânduite îndatoriri, va urma a D-tale ținere la München cu cheltuiala Statului, pentru care încredințatorul Epitropiei va raportui regulat spre luarea măsurilor cuvenite”.

Române, dau multe amănunte asupra vieții tinerilor aflați la studii în străinătate, la începutul anilor '40 ai secolului trecut. Nici unul dintre biografii lui Gheorghe Panaiteanu-Bardasare⁴ nu a cercetat și publicat până acum aceste două epistole, de certă valoare documentară și de mare importanță pentru lămurirea relațiilor dintre discipol și magistrul, ca și dintre învățăceii aflați departe de țară. A.D. Atanasiu, profesor de perspectivă la Școala de Belle-Arte din Iași și apoi directorul ei în perioada 1933-1937 (și ginere al pictorului Constantin Stahi, fost profesor și director al aceleiași instituții), care, de-a lungul mai multor ani, s-a ocupat, cu sârg și pasiune, de cercetarea începuturilor învățământului artistic în capitala Moldovei și de personalitatea lui Panaiteanu-Bardasare, în mod special, a dat la lumină o bogată corespondență a lui Gheorghe Asachi către protejatul său⁵, dar nu și invers; oricum, din acest schimb epistolar, prima scrisoare comentată de el datează din decembrie 1842⁶, iar exemplarele de la Academie o preced cu unu și, respectiv, doi ani.

Fig. 1. Gheorghe Panaiteanu-Bardasare, portret de Gh. Năstăseanu

Ambele scrisori sunt scrise cu slove chirilice, într-o caligrafie îngrijită, citează, fără abrevieri. Ca suport, expeditorul a folosit coli de hârtie fină, scumpă, având câte un frontispiciu cu un decor alegoric. Frontispiciul primei scrisori este imprimat în cerneală vernil și alături elemente simbolice, mitologice și de

⁴ Idem, *Gh. Bardasare Panaiteanu și înființarea Pinacotecei și Școalei Artelor-Frumoase în Iași*, în „Arhiva – Organul Societății Științifice și Literare din Iași”, nr. 2/februarie 1904; Elena Zara, *op.cit.*, Maria Paradaiser, *Anii de ucenicie ai lui Gheorghe Panaiteanu-Bardasare*, în „Cercetări istorice” (serie nouă) VIII/1977; Claudiu Paradais, Maria Paradais, *Gheorghe Panaiteanu-Bardasare student la München*, în „Cercetări istorice” (serie nouă) XII-XIII/1981-1982.

⁵ A.D. Atanasiu, *Scrisori din corespondența lui Gh. Asachi către Gh. B. Panaiteanu*, în „Arta Română”, nr. 1/ianuarie 1910; nr. 2/februarie 1910; nr. 3 și 4/martie-aprilie 1910; nr. 7/septembrie 1910; nr. 9/noiembrie 1910; nr. 10/decembrie 1910.

⁶ Idem, *Din istoricul Pinacotecei din Iași – scrisori din corespondența lui Gh. Asachi către Panaiteanu*, în „Arta Română”, nr. 7/septembrie 1909.

contemporaneitate: sus este o vedere generală a Munchenului, apoi zeița Pomona și doi putți ce poartă un corn al abundenței; mai departe, un geniu înaripat, plasat lângă un păun, ține în mâine o ancoră; doi copii în veșminte contemporane se joacă între niște vrejuri uriașe, iar un bătrân, simbolizând Timpul, se odihnește la malul unei ape; în dreapta sus, un cuplu la modă a ieșit la plimbare și întâlnește un tânăr cu un sac de bani pe umăr, iar mai jos apar doi copii care trag la loterie. Este, evident, o alegorie a norocului și abundenței, a scurgerii ineluctabile a timpului și a vanităților existenței. Compoziția poartă semnătura „bei J. Riedmayer”.

Înainte de a porni la analizarea textului, se impune a fi adusă o rectificare; atât în fișierul Cabinetului de Manuscrise, cât și pe plicul care conține aceste scrisori emitentul este în mod greșit trecut *Emanoil* Panaiteanu-Bardasare și nu *Gheorghe*. Or, în acel moment, Emanoil (1850-1935) – care era nepotul lui Gheorghe – nici nu se născuse.

Prima epistolă⁷ este datată „1840 decembrie 24 zile” – dată consemnată cu caractere latine, față de restul conținutului – și începe cu o formulă de adresare plină de respect: „Prea onorate făcătoriule de bine cucoane Georgie!”. În primul paragraf, expeditorul își arată – în termeni cam bombastici – neșămurita recunoștință pe care o poartă protectorului său, făcându-i bune urări pentru noul an care se apropia.

După această introducere de rigoare, tânărul Panaiteanu îl informa pe Asachi despre începutul studiilor sale, despre orarul riguros pe care îl urma, greutățile pe care le avea la deprinderea limbii germane și speranțele ce și le făcea de a se perfecționa în desenul anatomic pentru a putea el însuși, la întoarcere, să îndrume pe alții: „(...) dimineața mergu la Academie în sala antică, unde desinez felurite contururi de biuste până la 12 ceasuri și de la 1 până în sară earăși asemine, de unde apoi viu acasă și mă îndeletnicescu cu cetirea germană, la care întâmpin încă oareșicare greutăți fiindcă între noi (cu ceilalți doi conaționali – n.n.) să vorbește tot românește, pentru că îmi lipsește practica de a o vorbi curgător. Fiindcă la desenul istoricu să cere neapărat a ști anatomia, de aceia am pasuri hotărâte pentru îndeletnicirea unui asemine ram, căci lipsind cuiva o asămine știință, atunce nu numai că poate să întâmpine în artă nenumărate împiedicări, dar încă nici poate să judece sau să facă vreo dreaptă critică asupra unui portret sau compoziție. (...)”

După ce, mai înainte, îi dăduse știre despre buna sănătate de care se bucurau atât el cât și ceilalți doi tovarăși români, îi aduce la cunoștință și fapte mai puțin plăcute privind necumpătarea și înglodarea în datorii chiar a fiului

⁷ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, fond Gheorghe Asachi,

destinatarului, sublocotenentul Dimitrie Asachi. Însuși „fiul risipitor” dirijase până epistolierului spre a-și îmbuna părintele și a-l convinge să-i trimită banii necesari satisfacerii creditorilor care îl asaltau cu solicitările lor îndreptățite și, se pare, nu pentru prima dată: „Cuconu Dimitrachi să închină și vă sărută mâna. Dumnealui m-au însărcinat să vă scriu că să găsește datoriu la 500 fl<orini> a căroră vade s-au împlinit, deci acum datornicii (creditorii – n.n.) în toate zilele îi supără liniștea și atenția de la obiectul d-sale. De aceea să poate că, dacă nu să va mări leafa de la Cinstita Epitropie apoi earăși îndrăznește la d-voastră ca să-i plătiți această somă pentru cea mai de pe urmă dată. (...)”

În trecere spre Paris, niște conașionali din familia Ghica-Comănești le lăseseră câteva numere recente din „Albina Românească”, de care colegii nemți au rămas foarte impresionați, aflând astfel că și în Moldova există periodice bine imprimate, ei crezând că în acea țară îndepărtată nu există nici măcar școli și uimindu-se de diplomele emise de Academia Mihăileană: „D-nii Comănești trecând pe aici la Paris ne-au împărtășit multe despre Moldova lăsându-ne și produsele *Albinei Românești*, pe care l-am arătat la mulți nemți cunoscători întru aceasta, cari în adevăr foarte s-au minunat de un asemenea frumos tipariu, asămine și de atestaturile D-lor Comănești date de Academie; cum cea mai mare parte însă din nemți, cari când aud că în țările noastre sânt școli și alte de asămine spre cultivarea Moldovei, rămân încremeniți, ba încă nu ne dau crezare a fi toate acestea în fapt”.

În continuare, îi cere patronului său spiritual o lămurire în privința Condițiilor civile și a Regulamentului Organic, pe care acesta le încredinșase fiului său Dimitrie Asachi spre a le transmite prințului Cantacuzino la Lausanne, însă destinatarul se afla în acel moment la Viena.

Scrisoarea se încheie cu informații privind divertismentele de care beneficiau ei în străinătate: în vacanță, Panaiteanu și Lemeni făcuseră o excursie în munți, asistaseră la reprezentația cu „Patimile Mântuitorului” – celebrul spectacol de amatori dat de țăranii din satul Oberamergau – și văzuseră „scheletul viu” la o panoramă de bălci. (Anexa 1).

Coala de hârtie a fost împăturită pentru a forma chiar plicul scrisorii, a fost închisă și sigilată cu ceară roșie, așternând adresa în nemțește. Epistola poartă ștampila poștei München și data 4 ianuarie 1841.

Cea de-a doua scrisoare⁸ este datată 15 noiembrie 1841 și are un frontispiciu la fel de elegant, tipărit în ocră, dar cu altă compoziție (fig. 2). În centru este tot o vedere din München înconjurată de un chenar floral și având de-o parte și de alta scene minuscule și medalioane cu diverse imagini amuzante sau pitorești: în

⁸Ibidem, S $\frac{21(2)}{\text{CCXCIX}}$

Fig. 2

stânga, doi îndrăgostiți, braț la braț, la plimbare, și mai sus un alt cuplu, în peisaj, tână domnișoară desenând cu un bloc pe genunchi, iar cavalerul arătându-i cu mâna întinsă un castel; într-un medalion de la extremitate apare o fermă cu mai multe vaci întorcându-se de la păscut; dedesubt, un grup de turiști prin munți, călări pe asini, iar mai jos, câțiva domni și doamne elegante bând apă minerală de la un pavilion, în jurul căruia se plimbă o mulțime de vilegiaturiști; în dreapta, se află un pictor în atelierul său, ocupat în fața pânzei de pe șevalet, ce reprezintă un sfânt; alături apare o scenă de expoziție cu lume care privește tablourile de pe simează; dedesubt se vede o casă în construcție, iar lângă ea niște domni călări – poate sculptori – ce vizitează o carieră de piatră, pentru ca ultima imagine să imortalizeze un sculptor care cioplește o figură monumentală sub privirile admirative ale unui cuplu de amatori de artă. Și acest frontispiciu, menit să reveleze cele două aspecte ale capitalei bavareze – acela al atracției turistice, prin împrejurimile pitorești, și de centru al artelor – este semnat tot de J. Riedmayer.

Scrisoarea se deschide cu regretul exprimat de Panaiteanu la aflarea veștii că binefăcătorul său suferea de friguri, făcându-i urări de sănătate și grabnică însănătoșire. Era un bun prilej de a-și aminti, cu recunoștință, de îngrijirile părintești pe care le primise de la Asachi atunci când el însuși fusese bolnav: „Îmi aduc aminte adeseori când mă aflam la Eși bolnav sau mai bine <zis> în patul morților, unde, lipsit de părinți și de neamuri, nu să afla altul nimine să mă cerceteze de cât numai însuși cuconu Gcorgi, înfășoșarea Domnii Voastre și fieștecare părintească privire asupra me îmi era alinarea și înțrarmarea sănătăței; eu, pătruns de recunoștință cătră făcătoarea de bine mână, nu-i sânt în stare a-i mulțami, ci viitorimea, numai viitorimea va putea descoperi a vă fi mulțamitoriu”.

Panaiteanu trece apoi la subiectele importante pe care vrea să le expună patronului său spiritual: starea Academiei de Arte și schimbările ce s-au produs între timp, progresele sale, încurcăturile financiare fără de sfârșit ale lui Dimitrie Asachi și funeraliile reginei Bavariei.

Deși sănătos, expeditorul se simte adesea trist – la fel ca și clima mohorâtă de acolo – însă găsește alinare în preocupările sale artistice, „care îmi prezic un viitor mai vesel”. La Academie avuseseră loc unele schimbări, fostul director, pictorul Peter Cornelius (1783-1867) mutându-se din München, locul său fusese luat de arhitectul Friedrich Gärtner (1792-1847). Acesta din urmă începuse repararea clădirilor, îmbogățirea patrimoniului și a materialului de studiu, impunând, totodată, o disciplină severă, fapt ce dusesese la exmatricularea unui mare număr de studenți nedemni de această înaltă instituție de învățământ artistic: „Depărtându-se geniosul Cornelius de la Minhen, unde ocupa postul de director, s-au orânduit din înaltă poruncă unu altul, Gertner (vestit arhitect, de carele s-au înfrumusețat politica cu cele mai frumoase și colosale zidiri, dintre care este și Ludvic Kirhe), deci prin o asămينة metamorfoză a direcției, își ea Academia în sine o deosebită regulă atât în privirea frumusețării și mărimii sălei,

a înmulțirii statuelor și biustelor antice, cât și a strânge dictata instrucție elevilor, dintre care unii deși erau înzestrați cu talent, dar lipsiți de moral, totuși prin introducerea unor folositoare regule s-au depertat vr-o 95 de elevi, carii nu erau între ceilanți alta decât numai o cangrenă; aice care-i bunu apoi foarte bun, dari și care îi rău apoi cred că ași umbla multă vreme la noi ca să găsescu un asămîne distrămat; ași dori numai la Academie să fie regulă și în privirea sârguinței profesorilor cu elevii”.

În continuare, Panaiteanu dă relații despre evoluția studiilor sale: „Sfârșindu-să meremetul (reparația clădirii – n.n.) care încă continuează și începându-se semestrul voi ave cînste a vă împărtași de spre toată rîndueala Academii cum și despre cele ce voi începe a învăța, până acum am desenat după biuste și natură eară acum nădăjduescu a mă îndeletnici a desena figuri și an<a>t<omie> care folositoriu <este> pentru Compoziție”.

Dar nu toate veștile sunt plăcute, iar cele privindu-l pe fiul protectorului său au darul de a-l întrista pe lector. După 11 luni și jumătate de la anterioara epistolă, încurcăturile pecuniare ale acestuia nu luaseră sfârșit ci, din contră, se agravasera. Cheltuiitor și nesocotit, Dimitrie Asachi încerca să-și înduplece tatăl a-i achita, și de data aceasta, datoriile în care se înglodase, folosind în acest sens vorbele duioase și convingătoare ale lui Panaiteanu, meșteșugit aduse din condei pentru a înmuia inima celui mai sever părinte. Este evident că și aici nesăbuitul sublocotenent îi ceruse viitorului pictor să intervină în favoarea sa, știind că aga Asachi îl prețuia tare mult pe pupilul său, avea încredere în el și nu-i putea refuza nimic. Spre a produce compasiune, corespondentul începe cu relatarea bolii de care suferise desfrânatul său tovarăș, pentru a ajunge la constatele hărțuiri ale creditorilor și la solicitarea onorării acestora, ca ultimă soluție a câștigării liniștii și păcii pentru conaționalul său, care trebuia să se mute în alt oraș, desemnat de tatăl său: „Cuconu Dimitrachi vi să închină și sărută mâna la toată familia. D-lui au fost bolnav înainte vro 15 zile eară acum mulțumescu lui D-zeu că se află sănătos. D-lui deși struncinat de necazuri din partea creditorilor, totuș nu să abate cu atenția de la îndeletnicirea ramului d-sale; să miară (miră – n.n.) foarte de întârzierea banilor de a i să plăti datoria însămnată, dumnealui căit de cele trecute să poată ca să-i triimiteți 693 de fiorini, cu care somă să plăteze de toată datoria, pentru că din acei 200 fl<orini> ce i-ați triimes nu poate plăti, ci trebui să steie la banchieriu până când să va împlini soma arătată; căci plătindu-să numai o parte, și auzind ceialanți creditori că lor încă nu li să plătește, atuncea să înferbintă treaba și ni temem să nu ajungă earăș la un punct tocma ca a croitorului. Așadar ni rugăm să binevoiți a-i triimite deplin paralele; și apoi a să înlesni mergerea cătră locul de Domnia-Voastră orânduit”.

Pentru a conferi un interes mai mare epistolei, Panaiteanu dă și ultimele noutăți – „novitale”, cum le spune el – despre decesul bătrânei regine Carolina (1776-1841), a doua soție a regelui Maximilian I al Bavariei (1756-1825). Sunt

consemnate, cu lux de amănunte, funeraliile care au urmat, felul în care era drapat catafalcul și decorată camera mortuară, personalitățile care au participat la procesiune, caracterul blând al defunctei și operele sale de caritate, ca și încurcăturile de ordin confesional cauzate de faptul că aceasta fusese protestantă, iar necropola regală se afla într-un lăcaș catolic.

Gheorghe Panaiteanu-Bardasare își încheie epistola, cu smerenie, transmițând respectuoase complimente tuturor membrilor familiei – la care le alătură și pe acelea ale confratelui Gheorghe Lemeni, despre care nu dăduse nici o știre în rândurile anterioare – și, cerându-și iertare dacă a plictisit cumva pe binefăcătorul său cu acele informații, promite că va reveni cu altele, noi, de i se va permite (Anexa 2).

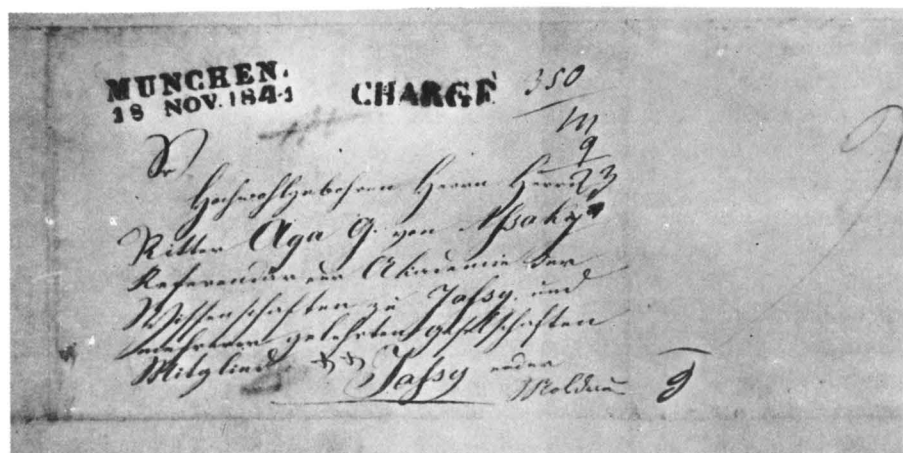

Fig. 3

Ca și precedenta, și această scrisoare este împăturită ca un plic și pe revers este adresa, în germană, către „Ritter Aga G. von Assaky” și ștampila poștei München, ce poartă data expediției, 18 noiembrie 1841 (fig. 3).

Frumos redactate și caligrafiate, cele două scrisori ale lui Gheorghe Panaiteanu-Bardasare către mentorul său, cărturarul Gheorghe Asachi, dau prețioase informații despre existența studenților români la învățătură în străinătate, despre greutățile în deprinderea limbii acelei țări și problemele financiare cu care se confruntau adesea, despre programa analitică și organizarea Academiei. Prin bogăția și varietatea știrilor, prin stilul închegat și expresiv în care sunt compuse, aceste rânduri se constituie în valoroase documente de viață.

ANEXA 1

1840 decembrie 24 zile

Prea onorate făcătoriule de bine cc <cucoane> Georgie!

Recunoștința de care în genere toți compatrioții români sânt în adevăr datori atât în tot timpul de față cât și în viitorime a vă depune în oricare împregiurare acest vecinicu monument de ostenelele jertvite pentru luminarea Patriei și de zilosul care îl aveți în tot momentul întru agiutoriuul tinerilor orfani. Eară în parte mai cu samă eu, carele prin a domniilor voastre bună povătuire și părintească îngrijire am putut ajunge în gradul acesta, în care totuș nu mă simt vrednicu a vă supune a mele sentimente și semne de mulțămire decât pătruns de acea cliențască recunoștință mă mângâi numai a vă cerceta petrecerea și starea sănătăței D-voastră cum și a întregii familii. De sosirea anului nou vă poflesc cu și rogu din inimă prea atot-puternicul Creator ca prin deschiderea carierei acestui <an> ce ni să înfășoșază să vă înmulțască anii vieții cu întreaga sănătate până întru cele mai adânci bătrâneți ca să vedeți fericirea întregii familii, precum și rodirile clienților ce prin însuș binefăcătoarea d-voastră persoană s-au sămănat și prin urmare cultivarea, luminarea și fericirea Patriei!!

Eu precum și d-lui domnul Dimitrachi <Asachi> cu d. Lemeni ne aflăm sănătoși, de care mulțămim acelui prea îndurat că ni păstrează acest neexprimat bunu – fiindcă în starea, v<â>rsta și locul unde astăzi mă găsesc, nu mai este acum nimicu mai scump decât timpul, drept aceia nu mă las să mă ocupeze, ci cât îmi este prin puțință eu îl ocup; dimineața mergu la Academie în sala antică, unde desinez feliurite contururi de biuste până la 12 ceasuri și de la 1 până în sară earăși asemenea, de unde apoi viu acasă și mă îndeletnicesc cu cetirea germană, la care întâmpin încă oareșicare greutăți fiindcă între noi să vorbește tot românește, pentru cari îmi lipsăște practica de a o vorbi curgători.

Fiindcă la desenul istoricu să cere neapărat a ști anatomia, de aceia am pasuri hotărâte pentru îndeletnicirea unui asămite ram, carele să-l pot după înturnarea me în patrie împărtăși și altora, căci lipsind cuiva o asămene știință, atuncea nu numai că poate să întâmpine în artă nenumărate împiedicări, dar încă nici poate să judece sau să facă vreo dreaptă critică asupra unui portret sau compoziție. Cuconu Dimitrachi să închină și vă sărută mâna. Dumnealui m-au însărcinat să vă scriu că să găsește datoriu la 500 fl<orini> a cărora vade s-au împlinit, deci acum datornicii în toate zilele îi supără liniștea și atenția de la obiectul d-sale. De aceia să poate că, dacă nu să va mări leașa de la Cinstita Epitropie apoi earăși îndrăznește la d-voastră ca să-i plătiți această somă pentru cea mai de pe urmă dată. D-nii Comănești trecând pe aici la Paris ne-au împărtășit multe despre Moldova lăsându-ne și produsele Albinei Românești, pe care l-am arătat la mulți nemți cunoscători întru aceasta, cari în adevăr foarte s-

au minunat de un asămine frumos tipariu, asămine și de atestaturile D-lor Comănești date de Academie; cum cea mai mare parte însă din nemți, cari când aud că în țările noastre sânt școli și alte de asămine spre cultivarea Moldovei, rămân încremeniți, ba încă nu ne dau crezare a fi toate acestea în faptă. CC<cuconu> Dimitrachi vă poștește să-i scrieți ce să facă cu Condica țivilă și Regulamentul Organic adresate Prințului Kantakuzen la Lozan, căci d-lui nu să găsește acolo, ci să zice a fi la Viena.

În trecuta vacanție dându-ne voe Direcția Academiei am fost pe jos cu Domnul Lemeni prin munții Bavariei și ai Tirolului; între cei dintâi am avut norocirea la un sat Oberamergau a vedea reprezentația Pătimilor Mântuitorului, care atât de natural s-au jucat încât toți privitorii înduioșați fiind își ștergea lacrămile; foarte ne-am înfiorat când am văzut suindu-se Hristos pre Crice și împungându-l cu sulița în coapsă, precum și cutremurul acela de care să răsuna Munții; ne închipuiam în adevăr că ne aflăm trăind pe vremea lui Hristos. Localul acesta este făcut de scândură descoperit în forma unui amfiteatru. Scena îi destul de mare încât sânt făcute mulțime de uliți pe dânsa, actorii cu coriști să alcătuescu mai mult de 1300 persoane, cari toți sânt țărani cu femeile și fiii lor din satul sus numit, asămite și orchestra căci altul străin nu poate a îmbrășa o asămine carieră. Reprezentația amânduror testamenturilor s-au început dimineața la 8 oare și au ținut până la asfințitul soarelui, încă numai 1 ceas am avut vreme de prânzit, iară alții postea.

La acest spectacol au fost la 6000 privitori asămine Craiul de Bavaria, de Virtemberg și acel de Sacsonia cu toată familia lor, precum și alți mai mulți duci și prinți de Germania.

Nu demult au sosit aice în capitală un Schelet trăind (L'homme Squelette vivant) și carele văzându-l mai întâi desinat pe o programă, nu am crezut că ar fi în natură; deci aprins de curiozitate<a> lui, am făcut toate chipurile de l-am văzut și în adevăr m-am încredințat de a lui eczistență, vrând cineva să aibă ideia acestui fenomen, nu este alta decât să-și închipuie eată un schelet acoperit cu o supire piele. El sa numește (...) * de Ambroise Searat, de nație franțez născut la Troyes es (...) ** din părinți de o constituție obicinuită; el de la a sa naștere să părea a fi complet dar această părere au fost nedreaptă, căci de la 4 ani în locu să să ingrașă, el slăbea în toate organele trupului, care n-au încetat până în vârstă de 24 ani. Cu toate că el să află în așa stare și bătrân de 43 ani, totuș el nu ține nici de o boală, am vorbit cu dânsul ce mănâncă și cum doarme: mi-au răspuns foarte slab, că mănâncă de două ori pe zi și be apă, însă foarte puțin. El doarme șazând, să preumblă prin casă, ca l pătrariu de oară, carele dacă din întâmplare ar pica jos nu să mai scoală până ce nu-l rădică alții, el este nalt de 5 picioare și 3 degete, care trage 43 de funzi.

Ași scrie și alte mai multe dar mă mărginescu dinpreună cu scrisoarea. Să mă ertați c.c. <cucoane> Georgie că am îndrăznit a scrie niște lucruri ce poate nu vă interesează nici cum.

*Eu sânt al D-Voastre cel mai supus și plecat serv
Panaiteanu*

Cu toată supunerea mă închin și sărut mâna Căcoanei, a D-sale Duduci, precum și D-sale c.c. <cuconului> Alecsandru a mele respectuoase complimente.

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, fond Gheorghe Asachi,

S 21 (1)
CCCXIX

- Hârtia este ruptă în acest loc.
- Hârtia este ruptă în acest loc.

ANEXA 2

1841 noiembr. 15

Mult onorate făcătorile de bine cc <cucoane> Georgi!

Priimirea cinstitiei scrisori a preînțeleptei Duduci m-au încântat de bucurie, pe care cu nerăbdare deschizând-o m-au cuprins o posomorâtă întristare că vă aflați suferind de friguri, cum și despre boala de care Dudaș au pătimit; aceste toate mă străpungu în adâncul inimei, căci închipuindu-mi că mă aflu în mijlocul onoratei familiei, lesne pot înțelege ce întristare pătimește!

Acum prin aceste umilite rânduri dorescu din tot sufletul să vă întâmpine pe toți în întreagă sănătate și petrecire voioasă. Îmi aducu aminte adeseori când mă aflu la Eși bolnav sau mai bine <zis> în patul morților, unde lipsit de părinți și de neamuri, nu să afla altul nimine să mă cerceteze de cât numai însuși cuconu Georgi, înfășoșarea Domnii Voastre și fieștecare pârintească privire asupra me îmi era alinarea și întrarmarea sănătăței; eu, pătruns de recunoștință către făcătoarea de bine mână, nu-i sânt în stare a-i mulțami, ci viitorimea, numai viitorimea va pute descoperi a vă fi mulțămitori.

Aice în Minhen unde așa pute să fiu voios sânt mai de multe ori trist dinpreună cu clima, mă mângâi însă foarte că am o îndeletnicire atât de plăcută, care îmi prezice un viitoriu mai vesel.

Sănătatea mă favorează acum îndestul de bine pentru care mulțamescu atot-puternicului D-zeu.

Depărtându-să geniosul Cornelius de la Minhen, unde ocupa postul de director, s-au orânduit din înaltă poroncă unu altul Gertner (vestit arhitect, de

carele s-au înfrumusețat politia cu cele mai frumoase și colosale ziduri, dintre care este și Ludvic Kirhe) deci prin o asămine metamorfoză a direcției, își ea Academia în sine o deosăbită regulă atât în privirea frumusețării și mărimii sălei; a înmulțirii statuelor și biustelor antice, cât și a strânge dictata instrucție elevilor, dintre care unii deși erau înzestrați cu talent, dar lipsiți de moral totuș prin introducerea unor folositoare regule s-au depertat vr-o 95 de elevi, carii nu erau între ceilalți alta decât numai o cangrenă; aice care-i bunu apoi foarte bun, dară și care îi rău apoi cred că ași umbra multă vreme la noi ca să găsescu un asămine distrămat; ași dori numai la Academie să fie regulă și în privirea sârguinței profesorilor cu elevii. Sfârșindu-să meremetul care încă continuează și începându-să semestrul voi ave cînste a vă împărtăși despre toată rânduiala Academii cum și despre cele ce voi începe a învăța, până acum am desenat depă biuste și natură eară acum nădăjduescu a mă îndeletnici a desena figuri și an<a> i<omie> care folositoriu pentru Compoziție.

Cuconu Dimitrachi vi să închină și sărută mâna la toată familia. D-lui au fost bolnav înainte vro 15 zile, eară acum mulțumescu lui D-zeu că se află sănătos. D-lui deși struncinat de necazuri din partea creditorilor, totuș, nu să abate cu atenția de la îndeletnicirea ramului d-sale; să miră însă foarte de întârzierea banilor de a i să plăti datoria însămnată, dumnealui căit de cele trecute să poată ca să-i triimiteți 693 de florini, cu care somă să plăteze de toată datoria, pentru că din acei 200 fl<orini> ce i-ați triimis nu poate plăti, ci trebui să steie la banchieriu până când să va împlini soma arătată, căci plătindu-să numai o parte, și auzind ceilalți creditori că lor încă nu li să plătește, atuncea să înferbântă treaba și ni temem să nu ajungă earăș la un punct tocma cu a croitorului. Așadar ni rugăm să binevoiți a-i triimite deplin paralele; și apoi a să înlesni mergerea către locul de Domnia-Voastră orânduie. Între mai însămnate novitale este: Sosirea Craiului și Crăesii de Prusia*, cari sânt în gazdă în Palatul vechiu a văduvei, Crăesii** (muma Craiului Siăpânitoriu***); Ea pătîmind de o cumplită boală de pept au răposat alaltăeri în 13 noemvrie, la a ei cea de pe urmă răsufare sta ingenuncheți Craiul, Crăeasa și toată familia rigală, precum și Cel de Prusia cu soția sa (fiica răposatei) asămine Duca de Laihtemberg, precum și mai mulți duci din familia rigală; toată politia să afla acufundată în intristare perzând pe o asămine vrednică de laude regină; Curtea

* Friedrich Wilhelm IV (1795-1861), regele Prusiei (1840-1861), căsătorit (1823) cu principesa Elisabeta (1801-1873), fiica regelui Maximilian I și a reginei Carolina a Bavariei.

** Carolina (1776-1841), regina Bavariei, căsătorită (1797) cu regele Maximilian I (1756-1825).

*** Ludwig I (1786-1868), regele Bavariei (1825-1848), căsătorit (1810) cu Theresa (1792-1854), fiica ducelui Friedrich de Saxa-Hildburghausen.

și toți impiegații cum și o numeroasă parte de cetățeni sânt îmbrăcați în negru. Bălsămuind-o au pus-o într-o sală, unde să afla pe 5 zile slobod spre vederea publicului; îmbulzirea era mare a poporului ce să grămădescu a o vedé ar fi poate primejdioasă, dacă la 7 sau 8 trepte nu s-ar afla câte un jandarm.

Eu cu gând de a o vede, dar mai vârtos orânduirea ce să păstrează la un asemenea caz, m-am dus și am văzut-o, dară în locu de a o găsi în ornată în aur sau în altă lucurioasă împodobire, am aflat din contra o foarte simplă aranjuire a salei precum și a amvonului unde era înălțat trupul. Sala nu era învăluită cu postav (ca la Roznivanu) ci cu un fel de materie de 10 creiț<ari> cotul. Săcriul era încunjurat de o mulțime de sfeșnice de lemnu poleit; dară ceia ce să deosibé din ceialanți era numai corona și hlamida rigală. Această Regină în viața ei ave o hotărâtă somă de 80000 flor<ini> pe anu numai pentru ajutoriul orfanilor studenți și altor sărace familii; care somă au lăsat prin testament de a să plăti pe fieștecare anu până când acii cu stipendie să vor trece din viață. Eștiind că reposata este de religie protestantă, și ca o domnitoare ce odată au fost, trebui să o pue în catacombele familiei rigale ce să află în Biserica Catolică a Curții, așadar să află acum neînțelegere și dispută între preoții îmbelor religii.

Dându-mi voe și dacă poate nu vă îngreui urechile cu niște istorii de aceste, apoi voi ave toată cinstea a vă înștiința și de urmarea aceștii, cum și despre parada petrecerii la groapă; eu pătruns de părintești faceri de bine sânt a Domniivoastre cu totul supus și plecat servu.

Panaiteanu

Mă ertați însă foarte că n-am putut a vă răspunde mai în curând căci am fost mai mult lângă cuconu Dimitrachi fiind bolnav, eră acum însănătoșindu-să vă răspund cu mulțămire.

Cu tot respectul mă închin și sărutu mâna Cucoanei, a pre înțeleptei Duduci, D-sale cuconului Alecu, D-sale Duduței, precum și micului cocon Georgi și dorescu din inimă întreagă sănătate. Dl. Lemeni să închină și sărută mâna la toată familia. Foarte mulțumesc d-sale Duducii, că m-au cinstit atât de mult cu onorata scrisoare, îndemnătoare și sfătuitoare de bine.

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, fond Gheorghe Asachi,

S $\frac{21 (2)}{CCCXIX}$